ڊاڪٽر عابده گهانگهرو
اسسٽنٽ پروفيسر، سنڌي شعبو
وفاقي اردو يونيورسٽي

تاجل بيوس جي شاعريءَ ۾ پورهيت پچار

Reflection of labour class in the poetry of Tajal Bewas

Abstract:

Tajal Bewas is one of the most Popular poets of Sindh. He was a Progressive poet. He believed in modern and progressive thoughts, thus, he has portraited such ideology in his poetry. Tajal Bewas was a patriotic person as well, he had uncountable love with his land and soil, he loved every place, every person, every commodity, every season, every colour and every moment he spent in his village and every labourer and artist. He survived his life in the big city, but his soul always remained in his village, his heart had always breathed with memories of his village and consequently, his pen is frequently reflecting his inner emotions. This study is highlighting a selection from poetry for the labourer and working artists like former, potter, blacksmith, boatmen, painters, wood cutters and many more. In his poetry it reveals that has tried to prove and get recognized the important role of these low-profile workers of the society by the society authorities/ custodians.

تاجل بيوس (1938-2008) جو شمار سنڌ جي برک شاعرن ۾ ٿئي ٿو.هن خيرپور ضلعي جي هڪ ننڍڙي ڳوٺ ۾ 1938ع ۾ جنم ورتو،

تاجل بيوس سنڌ جي اُنهن پڙهيل ڳڙهيل، باشعور ۽ روشن خيال شاعرن مان هڪ آهي جن پنهنجي زندگيءَ جي هر مشاهدي، تجربي، علمي لياقت، سوچ جي بـلنديءَ، شعور ۽ فڪري صلاحيتن کي پنهنجي فن ذريعي اُجاگر ڪري شعوري فرض ادا ڪيو آهي. خدا تعاليٰ انسان کي سوچ، سمجهه، عقل ڏئي اشرف المخلوقات بڻايو ۽ ان ئي مخلوق مان وري ڪن کي عقل شعور ۽ فهم جي فطري صلاحيت وارو گـڻ سرس عطا ڪيائين. اهي فطري ساجهه مند هر معاشري ۽ قوم جا مفڪر، معلم، مدبر، عالم ۽ فاضل ٿين ٿا. شاعر پڻ تن مان ئي نِـسرن ٿا.

غور ڪنداسين تہ خدا تعاليٰ سڄي جهان جو خلقيندڙ آهي. هُن انسان جي ذهن ۾ تخليق جي قوت پيدا ڪري هڪ لحاظ کان پنهنجي پرتوي جي صورت عطا ڪئي آهي جيڪا سندس پاران عطا ڪيل هڪ نعمت آهي. دنيا جا مفڪر، فلسفي ۽ شاعر بهتريءَ ۽ ڀلائيءَ جي رستي تي هلڻ لاءِ ان شعور ۽ تخليقي صلاحيتن ذريعي پرچار ڪري پنهنجي پالڻهار جي عطا ڪيل ان نعمت ڪي صحيح استعمال ڪرڻ جو فرض بہ ادا ڪن ٿا تہ پالڻهار آڏو سرخرو ٿيڻ جي ڪوشش ڪندا رهن ٿا.

تاجل بيوس خدا تعاليٰ پاران عطا ڪيل اِن نعمت جو استعمال ڪرڻ لاءِ هڪ وچن ڪري ٿو تہ: ”اي پالڻهار! چون ٿا تہ ڌرتيءَ کي خلقي ڌرتيءَ تي پهريون گيت تو ئي لکيو هو. مان ان ساڳيءَ ڌرتيءَ تي گيت لکندو رهندس. اي پالڻهار! جيستائين وري تو کي پنهنجو قلمدان ياد پوي!“ (ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 606)

پالڻهار سان ڌرتيءَ جا گيت لکڻ جي وچن ڪندڙ تاجل بيوس سنڌ ڌرتيءَ جا گيت لکيا ۽ اهڙا لکيا جو سڄيءَ سنڌ ۾ اُن جا پڙاڏا گونجڻ لڳا. ڌرتيءَ سان اُنسيت هر ماڻهوءَ کي ٿيندي آهي پر ڪنهن جي فطرت ۾ اِها سڪ سندس رڳ رڳ ۾ وَسيل هوندي آهي. اِن سِڪ جي ڪري ئي هُن کي ڌرتيءَ جو هر ماڻهو، هر نظارو، هر ڪُنڊ ۽ هر وَکر پيارو لڳندو آهي. تاجل بيوس پنهنجي اِن سڪ بابت چوي ٿو تہ ”آڱر پڪڙي هلڻ کان وٺي رَسڻ تائين اُجايل اکين لاءِ الاءِ تہ ڪيئن ۽ ڪٿان ڪٿان پئي اُڃ اُجهائي آهي؟ ڪمزور ۽ بي سهاري اِنسان جي اُگهاڙي پٺيءَ تي بيٺ جي ڇهن لڳڻ کان وٺي ڪنهن ڪاج ۾ هڪ جوان جماڻ غريب هارياڻيءَ ۽ لاهياريءَ جي جسم تي اوڍيل نئين نڪور وڳي ڏِسڻ تائين مون هيل سُوڌو پئي نظارا ڪيا آهن. مٽرن جي لوڙهن ۾ وهندڙ ڍنڍ يا واهڙ مٿان ڪرلائيندڙ ڪونجن جون قطارون، سَرنهن جي ڦُولار ۾ پيلن گُلن وچ ۾ بيٺل هڪ ڳوناٽي عورت، شام ويلي ڪچي کان پڪي ڏانهن موٽندڙ مينهن، ڍڳن، ڳئن يا ٻڪرين جا ڌڻ ۽ ڌنار، سانوڻيءَ ۾ ڪوهن تائين پکڙيل جَرَ جي پاٽيءَ تي ترندڙ درياهہ جا پکي ۽ ماڻهن، ٻيڙين، ڊونڊين، ٻَتيلن، ڪَنارن ۽ هڙن جا سنگهڙ ۽ سانباها، ڌَرتَيءَ جو ڪنهن پيرن اُگهاڙيءَ ساٽياڻيءَ يا گنديءَ جي مٽي تي رکيل

مڇيءَ جي ڪاري، ٻوڏ جي پاڻيءَ سُڪي وڃڻ بعد ڪنهن ڍنڍ يا ڳَٽنگ جي شِفاف پاڻيءَ مٿان ناڙي ۽ نيلوفر جي مگن جون اڻ ڳُڻندڙ قطارون، ڪا منهن وڻ يا پسين سان ٽِندريل تارين مٿان وهين ۽ ڪٻرين جا ميڙ ۽ وڳر، پڪل جُوئر ۽ ٻاجهريءَ جي ڪيتن تان پيهي تي چڙهي ڪنهن نينگريءَ جي ڪانياڻيءَ ڦيرائڻ وارن ڏيکن ۽ نظارن جا عڪس ۽ اولڙا اڄ بہ منهنجي ذهن جي اُفق تي چانيل ۽ چِٽيل آهن.“ (ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 36)

دنيا جي ڪهڙيءَ بہ ڪنڊ هجي، ڪهڙي بہ قوم ۽ ملڪ هجي، اتي رهندڙ ماڻهو پنهنجي ڌرتيءَ کي پنهنجي ماءُ مڃيندا ۽ ساڻس وفاداريءَ جو وچن نڀائيندي، ورجائيندي ملندا آهن جو اها ڌرتي ئي آهي جيڪا ماڻهن کي ان، ميوا، هوا ۽ پاڻي ڏئي سندس زندهہ رهڻ جو سامان پيدا ڪري ٿي.

تاجل بيوس ڌرتيءَ جي اِنهن نظارن جو صرف مشاهدو نہ ٿو ڪري بلڪِ اِنهن کي سيني ۾ سانڍي ٿو. ان نظارن پسندڙ هر ڏيک، هر ماڻهوءَ، هر احساس ۽ هر قدر کي سيني ۾ سانڍي ٿو. قلم کڻي اُن جي محبت جا گيت لکي ٿو پر دنيا جا لفظ اَڌورا محسوس ٿين ٿا، پنهنجا اظهار جڻ اڌورا محسوس ٿين ٿا. اِن ڪري هُو ان ڌرتيءَ جي ڪُک مان وري وري ڄمي وري وري ڌرتيءَ جي سپوت جو حق ادا ڪرڻ ۽ ڌرتيءَ تي ميري اک کڻي ڏسندڙن کان وير ونڻ جو وچن ڪري ٿو. سنڌي ٻوليءَ جا ڌرتيءَ سان محبت جو وچن ورجائيندڙ ڪيترائي گيت عوام ۾ مقبول ۽ مشهور آهن، جيڪي گيت هر ننڍي وڏي جي زبان تي هوندا آهن انهن ۾ تاجل بيوس جو گيت ”سنڌ منهنجي امان!“ بہ ساڳيءَ طرح مقبول آهي.

سنڌ منهنجي امان، سونهن تنهنجيءَ مٿان
چا لکي چا لکان، چا لکي چا لکان!
هڪ قلم هڪڙو مان، ڪيئن پورو پوان
چا لکي چا لکان، چا لکي چا لکان!⊙

(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 430)

تاجل بيوس جي هن گيت مان رڳو سنڌي ماڻهو ئي نہ پر ٻيون ٻوليون ڳالهائيندڙ پڻ اتساهہ حاصل ڪندا آهن، جنهن جو هڪ مثال اهو آهي

⊙ نوٽ : تحقيقي جرنل ۾ جڳهہ گهٽ هجڻ سبب مڪمل گيت نہ ٿا ڏئي سگهجن. مڪمل ڪلام پڙهڻ لاءِ حوالي ۾ ڏنل ڪتاب ڏسو. ايڊيٽر

تہ تازو وفاقي اردو يونيورسٽيءَ ۾ ٿيندڙ سنڌي ثقافت جي ڏھاڙي تي ھڪ اردو ڳالھائيندڙ شاگردياڻي ان گيت کي تمام گھڻيءَ محنت ۽ محبت سان ڳائي سڄي پروگرام ۾ نمايان رھي. اھڙيءَ طرح ھندستان جو مھان اديب ھيرو ٺڪر جنھن سنڌ جي اساسي شاعر قاضي قادن جو ڪلام سھيڙيو ۽ عربي سنڌي صورتخطيءَ ۾ آندو سو بہ تاجل بيوس جي اِن گيت کي اُن ساڳي پسمنظر ۾ ڏسي ٿو، جنھن پسمنظر ۾ ھندستان جو قومي گيت وندي ماترم لکيو ويو ھو. تاجل بيوس جي مجموعي ’ڪنڌيءَ اَڪ ڦُلاريا‘ جي مھاڳ ۾ لکي ٿو:

ھن صديءَ جي شروعات ۾ جڏھن گڏيل ھندستان جي آزاديءَ جي ھلچل زور ھئي تہ اُن وقت مھان ڪوي بنڪم چندر چيٽر جيءَ ديش کي ’ماتا‘ جي رُوپ ۾ پيش ڪيو ھو ۽ اُن جي استتي ڪندي وندي ماترم گيت ۾ لکيو ھو: وندي ماترم، سجلام سڦلام ملیجہ شيتلام (اي ماتا! مان تنھنجي اڳيان سر نِوايان ٿو. تنھنجو پاڻي سٺو آھي. تون سٺي ميوي واري آھين. تنھنجي ھوا ھير جھڙي ٿڌي آھي.) اڄ تاجل بہ سنڌوءَ جي ماتا جي رُوپ ۾ واکاڻ ڪري رھيو آھي پر ھن جو سروڪار ان جي سٺي پاڻيءَ، ڦُلن، ھوا وغيرھ سان نہ آھي. ھن لاءِ سنڌ جا لاٽا ۽ ليون بہ چندن برابر آھن. ٿر جا ٿوھر ۽ ڪڇي جا جھنگ جھر ھن لاءِ سونھن جا سرچشما آھن ائين جيئن مارئيءَ لاءِ پنھنجو ملير ھو جنھن لاءِ وطن جي ڪِھَہ بہ ڪٿوريءَ برابر ھئي.“ (ڏوريان ڏوريان مَ لھان - ص: 625)

پنھنجي ڌرتيءَ امڙ جي مان ۽ محبت ۾ ھر باشعور شاعر عقيدت جا گيت ڳائيندو آھي ساڳيءَ طرح سنڌ سان پنھنجيءَ سِڪ، محبت ۽ عقيدت جو اظھار تاجل بيوس نہ رڳو ان (سنڌ منھنجي امان) گيت ۾ ڪيو آھي بلڪِ ڪيترا ئي ڀيرا ڪيترين ئي جاين تي توڙي پنھنجي لکڻين ۾ ھُو اھڙو اِظھار ڪندو رھيو،جيئن سندس سرجيل ھينيان نثري ٽُڪرا آھن: ڌرتي، ڌرتيءَ ڇايا ۽ ڌرتيءَ جا نظارا منھنجي لاءِ ائين آھن جيئن اک لاءِ روشني، مڇيءَ لاءِ پاڻي يا ساٿيھ لاءِ سنڌو ٻيو ٽُڪرو اٿس:

ڳوناٺو ماحول، ڳوناٺي بدحالي، پنھنجي اندر جي پيڙا ۽ ان پيڙا جي ردِ عمل مان جنم وٺندڙ وسوسن، وِيچارن ۽ نا اُميدين منھنجي لاءِ اُميد ڀريا گس ۽ چارا جوڙي ڏُکن کي سُکن جي سونھن ۽ سرمايو ثابت ڪيو آھي، منھنجو

ماضي، منهنجو سرمايو آهي، پوءِ ڇو نہ اُهو ڳئون چاريندي يا ڀُڳڙن ڀپ تي گذر ڪندي گذريو هجي!

(ڏوريان ڏوريان مَ لهان — ص: 188)

هاريءَ جو ذڪر:

تاجل بيوس ڌرتيءَ سان پيار ۽ ڌرتيءَ جي ماڻهن جي هر عمل سان پيار جي اظهار جو هڪ انوکو اِظهار ڪري ٿو. جيئن ”انبن جهليو ٻُور“ جي مهاڳ ۾ لکي ٿو ”هوءَ ياڳياڻي چاڏيءَ تان ڏِکڻ لاهي، چاڏيءَ ۾ نهاري چوي پئي تہ روشنيءَ جي جيڪڏهن ڪا حسِين ڪائنات آهي تہ اُها سندس ڪير - مکڻ واري چاڏي تي سگهي ٿي.“

ماڻهوءَ ۽ مِٽيءَ (Man & Soil) جي محبت ۾ سرشار ساڻيھہ جي ڪردارن جي اَنبوهہ ۾ هيءُ شاعر پاڻ کي گلن جي جهرمٽ ۾ پوپٽ وانگر سمجهي ٿو، جنهن کي هڪ گل جو واس ونئي پنهنجا رنگ پري آزاد فضا ۾ اُنهن رنگن جي حُسن ۽ رنگينيءَ کي ڦهلائڻو هجي ائين هيءُ بہ ڌرتيءَ جي هڪ هڪ ڪردار جي موتين کي ميڙي ٿو. سندن رنگ پنهنجي شاعريءَ جي رُوپ ۾ مڙهي ٿو ۽ قلم سان لفظ پـنن جي پـرن ۾ پري شاعريءَ جي رُوپ ۾ وِکيري ڇڏي ٿو. پوءِ اهي ڪردار جيڪو پڙهي ٿو سو پنهنجي من ۾ ڌرتيءَ سان محبت واري احساس ۾ هڪ تجديد محسوس ڪري ٿو.

چيلا ڇِـيڪاري نيسر ٽپي نينگري
اُجن کي آ اُهڙ مان، پاٽي تي پياري
مون کي ٿو ماري، نظارو ان نار جو

(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 194)

ڪو آهي جو وردِس ورٿ ڪان وجي هِن تخيل جو تجزيو ڪرائي؟

ندين جي ڪنارن تي ئي تاريخ جي قديم تهذيبن جو بنياد پيو ۽ انهن ندين، دريائن جي ڪري ئي تهذيبن ۾ اوج آيا. سنڌ جي قديم تهذيب جو اهڃاڻ بہ اهو سنڌو درياء ئي آهي ۽ ان ۾ ڪو شڪ ناهي تہ ان درياء جو سڪڻ هن ڌرتيءَ تي وسندڙ هر ساهواري جو انت آهي. اهو نہ وسارڻ گهرجي تہ اڄوڪي ٿر وارو ريگستان ڪنهن زماني ۾ وڏي اوج سان وهندڙ ڪنهن درياء جو پيٽ آهي. يعني درياء جو رخ مٽائي وڃڻ يا سڪي وڃڻ جو نتيجو

زمين جو ريگستان، بيابان ٿي وڃڻ ڪانسواءِ ڪجهه ناهي.سنڌو درياهه جو سڪل پيٽ ڏسي هر ساجهه وند جو هنيانءُ سڪسي وڃي ٿو ۽ ان ڪان پوءِ واهه، شاخون ۽ ٻنيون ٻارا فصل ڪان محروم ربيعَ، ڪتيون ۽ خريفَ ڏسي سنڌ جي معاشي حالت جو سوچي ساهه بہ سڪي وڃي ٿو. هڪ شاعر اهڙي وقت ۾ تخيل جي درياهه واري ذهن جي ڪينواس تي چڻ زندگيءَ جا ٻيا رنگ بہ سڪل ڏسي ٿو.

سنڌوءَ جو پاڻي
ڄاڻي سڄاڻي
ڪير وجهي ٿو قيد ۾؟
ان - داتا ارواح جي
راڄن جي راڻي
ڪير وجهي ٿو قيد ۾؟
پاڻيءَ ۾ پرزا ڪري
نوري مهاڻي
ڪير وجهي ٿو قيد ۾؟
وائي شاهه لطيف جي
نانڪ جي ٻاڻي
ڪير وجهي ٿو قيد ۾؟
(ڏوريان ڏوريان م لهان، سنڌ منهنجي امان. ص 364)

درياهه زرعي سماجن اڏجڻ جو بنياد رهيا، ۽ زرعي سماج جو اهم ڪردار هاري آهي. هاريءَ جو ڪردار پورهيتن ۾ پهرين نمبر تي اچي ٿو. تاجل بيوس پورهيتن جي ترجمان شاعر طور هاريءَ جي عظمت ڪي سلام ڪري ٿو. تاجل بيوس ڌرتيءَ سان محبت ڪندڙ شاعر آهي ۽ هاريءَ جو زمين ڪيڙيندڙ، سنواري ناهيندڙ ۽ ان جي رکوالي ڪندڙ جي حيثيت ۾ مان مٿاهون سمجهي ٿو. اهو ئي سبب آهي جو هن جي ڪلام ۾ هاريءَ بابت پورو سُر آهي.

تاجل بيوس جي نون ڪتابن جن ڪي سندس اديب ۽ شاعر دوست 'نو لکو هار' چون ٿا تن ڪي هڪ ئي جاءِ تي گڏي 'ڏوريان ڏوريان مَ لهان' جي نالي سان سنڌي ادبي سنگت ڇپرايو جنهن جي ابتدا ۾ سندس مجموعو 'جڏهن پڻوءِ ٻڻي' ڏنل آهي. ان مجموعي ۾ پٽائيءَ جي رسالي وانگر سُروار

ڪلام ڏنل اٿس. شاهه جي سُرن وانگر سُر سورٺ، سُر گهاتوءَ، سُر راڻي، سُر مارئيءَ، سر سسئيءَ، سر سامونڊيءَ، سر يمن ڪلياڻ ۽ ڪيڏاري کان سواءِ سُر هاري بہ شامل آهي. سُر هاري اِن مجموعي ۽ سندس گڏيل مجموعن واري رسالي جو پهريون سُر آهي. اِهو سُر سنڌ جي ٻنين ٻارن ۾ رت، هڏ، ماس، مٽيءَ سان گڏ زمين ۾ هر ڪاهيندڙ زرعي اسڪالر هاريءَ بابت آهي. هاري جنهن جي خصلت ۾ پـني يا پـٽي ڪاڻ بدران پوکي ڪاڻ وڏيک آسان هوندو آهي، خودداريءَ جي علامت هوندو آهي سندس ان خصلت کي تاجل بيوس ساراهيندي واضح ڪري ٿو تہ هاريءَ جو تعلق ڌرتيءَ سان ڌرتيءَ جي بڻ بڻياد کان ئي آهي. ۽ اهو هاري ئي آهي جنهن ڌوڙ مٽيءَ واري خالي زمين ۾ هرڪاهي راتيون ڏينهن هڪ ڪري محنت ڪئي ۽ پاڻ بکئي پيٽ رهي زمين سنواري پوک پوکي. ان جي محنتن سبب ئي دنيا ۾ اناج ميسر آهي.

پايان ڪيئن پلاند ۾، پني پنج ڪٽي؟
مون ٽي ڏوريو ڏُٽ کي، جڏهن پـُونءَ ٻٽي
مان ئي پورهيت پيٽ جو، مان ئي ڏاج ڏٽي
ڄنگهون پير هٽي ڏنُ اُپايم ڌوڙ مان
(ڏوريان ڏوريان م لهان)

تاجل هاريءَ جي مفلسيءَ ۽ بک جي درد کي ڏينيوءَ جي ڏنگ واري ڪيفيت سان مشابهت ڏئي ٿو. هو هاريءَ جي وصف هڪ ڳجهارت وانگر ٻُڌائي ٿوتہ جنهن وٽ نہ اٽو پورو هجي، نہ لٽو پورو هجي ۽ زندگيءَ جون سهولتون، آسائشون جنهن ڪڏهن خواب ۾ بہ تصور نہ ڪيون هجن سو ڀلا ڪير ٿي سگهي ٿو. سندس هيءُ بيت پڙهي ائين محسوس ٿئي ٿو ڄڻ بيت جي آخر ۾ لکڻ چاهيندو هجي تہ 'ٻڌايو ڪير آهي؟'

چاٽين ڌوڙ چِتن مان، اڌ اگهاڙا انگ
بکون پيٽ ورن ۾، ڄڻ ڏينين جا ڏنگ
ريڌا گهمن رب تي، سٽي ڪٽي سنگ
اهڙا مست ملنگ، مون نہ ڏٺا ڪنهن ڏيهہ ۾
(ڏوريان ڏوريان م لهان ص 44)

سخت محنت ۽ پورهئي کان پوءِ هاري ٿڪبو نہ هوندو؟ ڇا هو انسان ناهي جو اٺ ڪلاڪ مسلسل ڪم ڪرڻ کان پوءِ کيس آرام جي ضرورت

پوي؟ پر هاريءَ وٽ اهڙي آرام جو ڪو بہ تصور ناهي. هن ڪي تہ ڏينهن رات هڪ ڪري محنت ڪرڻي آهي. جيستائين پوڪ پچي راس ٿئي ۽ ان کان پوءِ ان پوڪ جي سنڀال ڪرڻي آهي جيستائين اها لڻجي وڃي ۽ ان کان پوءِ وري ٻيءَ پوڪ جي تياري. سندس اهڙي محنت واري ڪم ۾ متان ڪو ٽڪجي سمهي پوي ۽ سندس پوڪ کي نقصان رسي. جيڪڏهن هاريءَ سستي ڪئي تہ سندس پوڪ ضايع ٿي ويندي ۽ پوءِ ٻيو ڪير بہ سندس مدد نہ ڪندو. اهڙي خطري کان آگاهہ ڪندي تاجل بيوس هاريءَ کي جاڳائي ٿو.

تون ڪيئن ستين ويسرا! ڳچيءَ ٻانهن ڪري
ڏٽ پراوا ڏيهہ ۾، ڏينڊءِ ڪو نہ ڏري
متان واءُ وري، ٻڌين پاهڻ پيٽ سان
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 45)

تاجل بيوس ٻنين ۾ هارين نارين کي رت ست وهائي ڪم ڪندي پنهنجي اکين سان ڏٺو. اهو ئي سبب آهي جو هو جڏهن هاريءَ پورهيت بابت شعر لکي ٿو تہ جڻ سندس لفظن ۾ هاري جفاڪشيءَ سان رت وِلوڙيندي نظر اچي ٿو. هن ضرور هاريءَ سان استحصال ٿيندي بہ ڏٺو هوندو. ان ڪري ئي ڪيس تنبيهہ ڪري ٿو تہ هڪ ڪٽي مان خرار ڪري ڏيکار تہ جيئن مظلوميءَ / محڪوميءَ ۽ طبقاتي استحصال مان نڪري خوشحاليءَ ڏانهن وڌي ۽ پاٽيرو ٿئي.

پورهئي ڪارڻ پاڻ کي، پگهر منهن پگهار
جيسين وسن مينهنڙا، رَت ٻنيءَ ۾ هار
ڪورن هاٽي ڪيٽ جام ٻاري ٻُوهہ ٻُهار

عام پورهيتن جو احوال:

پورهيت هاريءَ سان گڏ هڪ مزدور بہ سماج جو اهم رڪن آهي. قومي معيشت جي ترقيءَ ۾ مزدور جو وڏو ڪردار آهي. مزدور هڪ ڏينهن بہ ڪم کان انڪار ڪن تہ معيشت جو وڏو نقصان ٿي پوندو آهي. ان حقيقت جاڻڻ جي باوجود سڀ کان متاثر ۽ پيڙهيل طبقو بہ اهو ئي آهي. ترقي پسنديءَ واري نظرئي ۾ هاري پورهيت ۽ مزدور جي حقن جي حاصلات لاءِ آواز اُٿارڻ کي اوليت ڏنل آهي. تاجل بيوس هڪ ترقي پسند شاعر هو. هن

هاريءَ ۽ مزدور کي پنهنجي فن ذريعي گهڻو ساراهيو آهي.پورهيت پچار شاهه ۽ ٻين شاعرن به ڪئي آهي پر تاجل بيوس اِن کي هڪ جدا سُر جو موضوع ڏئي هڪ جدت قائم ڪئي آهي. نوان سندس جديد شاعريءَ ۾ هڪ Contribution آهي. اهڙيءَ طرح سندس شاعريءَ ۾ تخيل ۽ نوان عڪس پڻ موجود آهن جن جي نشاندهي تنوير عباسيءَ سندس مجموعي 'جڏهن پونءِ ٻٽي' جي مهاڳ ۾ ڪئي آهي. تنوير عباسيءَ کيس موضوعن جي ندرت جو شاعر سڏيو آهي.

اڳ ۾ ذڪر ڪيوسين ته تاجل بيوس پنهنجي ڪلام جي شروعات سُر هاريءَ سان ڪئي آهي. اهڙيءَ طرح ٻين مجموعن ۾ پورهيتن ۽ مزدورن کي هُو 'سرجڻهار' جي نالي سان جُدا سُرن ۾ ساراهي ٿو. انهن سرجڻهار پورهيتن ۾ سريگر (سِرن ناهڻ وارا/ ٻنن تي ڪم ڪندڙ مزدور) ڌوٻي/ڪتي، اوٺي، چاڪي، هاري، ڪنير، ڪوري، مهاڻو، لوهر، ڪانير، گهورڙيو، سونارو، لاهيارو، ناڻارو / قلعي گر وغيره شامل آهن. سر سرجڻهار يا سر سرجيندڙ ساٿيهه جي هن هر ڪرت جي پورهيت، هنرمند، مزدور، هاريءَ جي ڪم کي ساراهيو آهي. سندس انهن بيتن مان هر هڪ ڪرت مطابق هڪ هڪ مثال هيٺ ڏجي ٿو.

سريگر لاءِ چوي ٿو ته: (سرن ناهڻ وارا / ٻني تي ڪم ڪندڙ مزدور)

چارِي تا چون، آهي سگهه سِرن جي
ڪن پايون مهت مٽيءَ جو، ڪي پاٽيءَ تي پڌن
ايءُ ڪيو ڪم هٿن، تڏهن ويئي پت ٻڻياد تي
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 262)

تاجل بيوس هن بيت ۾ سِرِيگر جي محنت کي ساراهي ٿو. اهو ڏاڍو عام آهي ته جيڪڏن سِرُون ڪسيون هونديون ته مزدور کي ڏوراپو ڏنو ويندو ته هن صحيح محنت نه ڪئي يا ڪم جي صحي پرگهور نه لڌي پر جيڪڏهن اهي پڪيون ۽ مضبوط هونديون ته پاٽيءَ ۽ مٽيءَ جي خوبين کي ڳڻيو ويندو. اهڙيءَ صورت ۾ مزدور ڪيتري چاهه، محنت ۽ ذميداريءَ سان ڪم ڪيو؟ اِهو خيال ڏاڍو گهٽ اِيندو آهي ڇو ته مزدور جي Appreciation وارو ماحول اڻلڀ آهي.

اڇي اُڪيليون سريگر صبوح جو
سرون سريگر جون، پُري پيون پيليون
سرون سڃيليون، سرجن تان سـرهي ٿيان

ڏوهي / ڪٽي:

ڪـنيي ڏي ڪٽي! ڪلف ڏئي ڪپڙا
ملان محبوبن سان، وڃي راند رچي
پون من پرچي، ڪٽي! تنهنجي ڪيڏ تي
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 263)

لاهيارا:

سنڌ جا قديم رهواسي ڀيل، ڪولهي ۽ مينگهواڙ جيڪي هن وقت اسان جي امتيازي سلوڪ جو شڪار ۽ تمام گهٽو پنتي ڀيل آهن تن جي سڃاڻپ مخصوص پورهيتن سان بہ ڪئي وڃي ٿي. جيئن لاهياراڻپ، موچڪو ڪم وغيره ٻچين ٻارين لابارا، رونبا، سٽ ۽ ڦٽين چوندڻ جو ڪم ڪندا آهن. اسان جا ڪجهہ رهزن وڏيرا تہ ڪين نجي جيلن ۾ بہ بند ڪري ڇڏيندا آهن. ڪولهڻ بابت تاجل بيوس الڳ شاعري بہ ڪئي آهي جنهن ۾ هن ڪي پاڻيءَ ڀرڻ واريءَ جي رُوپ ۾ پيش ڪيو اُٿائين.

اڳيان، پويان
ڪولهڻ دلا ڪڇ تي
پوءِ بہ ڏُڪيءَ ڏاڪڙا
توٽي تِڪ تنوار
ڪولهڻ دِلا ڪڇ تي
ٿوهر ٿوهر ٿي وئي
سارِي ڄار ڄمار
ڪولهڻ دلا ڪڇ تي
ويتر ٻـڪ ٻڇي وئي
مرو ئي مهڪار
ڪولهڻ دلا ڪڇ تي

ڪانئير:

ڪانير متعلق ڪيترائي قصا ۽ ڪهاڻيون اسان جي لوڪ ادب ۾ ملنديون. مثلن علي بابا ۽ چاليهن چورن واري ڪهاڻي يا ڪانير جي ڪهاڙي

سوني تي وجڻ واري ڪهاڻي. اهي سڀ ڪهاڻيون هر دور ۾ هن پورهيت جي عظمت کي مڃڻ وارو رويو ظاهر ڪن ٿيون. ڪانيون ڪپي ڪپائي پئسو ڪمائڻ ۽ پوءِ عزت سان زندگي گذارڻ وارو حوصلو ان پورهئي جي مثالي ڪردارن مان ملي ٿو. ڪانير جي ڳوٺن توڙي شهرن ۾ وڏي اهميت هوندي هئي. ٻرڻ واريءَ گئس ڪان اڳ ٻارڻ لاءِ ڪانيون ڪانير وٽان ئي ملنديون هيون. جديد ترقيءَ ۾ ڪانير جو ڪانين ڪٽي اڇي بازار ۾ وِڪرو ڪرڻ وارو پورهيو ته ماضيءَ جيترو ته نه رهيو آهي پر ان هوندي به ڪيترن ئي ڪانيرن هاڻي فرنيچرن نهڻ واري شعبي ڏانهن رُخ ڪيو آهي. سموريءَ دنيا ۾ هٿ جي ناهيل فرنيچر جي اهميت آهي ۽ ڪانير فرنيچر ناهڻ وارن ڪارخانن ۾ مزدوري ڪرڻ وڌيڪ بهتر سمجهن ٿا. اتي هڪڙا ڪاريگر آهن ۽ ٻيا مزدور تيان وري ڪاٺ جهنگ / ڳوٺن مان ڪٽي مشينن ۽ مارڪيٽ تائين پهچائن ٿا. هڪڙا مزدور ته ٻيا واپاري/ ڪاريگر گهٽي ياڱي ڏکڻ آهن. انهن مان واپاري ۽ ڪاريگر طبقو وري به معاشي طور بهتر رهي ٿو پر مزدور طبقي جو اهو ساڳيو ئي حال آهي، جيڪو معاشري ۾ ٻين شعبن سان لاڳاپيل مزدورن جو. جديد زماني ۾ ڪانير جا قصا يا ان جي اهميت ۽ عظمت ادب ۽ شاعريءَ ۾ ئي نظر اچي ٿي نه ته سماج ۾ هڪ مزدور جي حيثيت ۾ هُو اڃان به هڪ پيڙهيل طبقو ئي آهي.

ڪپ نه ڪا ڪاني ڪانير! هن ڪنڌيءَ جي
جا اُڏوهيءَ اڌ ڪئي، پڃ اُها باني
هر ڪا ڏس هاني، آهي سگهه ساٿيهه جي
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 274)

تاجل ان شعر وسيلي وطن سان محبت جو به درس ڏئي ٿو، چاڪاڻ ته وطن جي خاتمي سبب ماحول ۾ گدلاڻ ۽ گرمي وڌي ٿي.

لوهر:

ڏاٽي ڪان وني جهاز تائين لوهر جو ڪم ختم نه ٿو ٿئي. سندس فن ۽ پورهئي جو قدردان هر ڪو ئي ٿئي ٿو. هڪ شاعر جڏهن سماج جي ماڻهن جي ڳالهه ڪري ٿو ته سماج ۾ وَسندڙ ۽ سماج جوڙيندڙ اهي پورهيتن جا هٿ ئي آهن، جيڪي پنهنجيءَ پنهنجيءَ ڪرت مطابق هڪ ٻئي جي هٿ ۾ هٿ ڏنيون بيٺا آهن. سِڪن جي نظام نهڻ ڪان اڳ مٽا سٽا يعني بارٽر

سستم ۾ پورهئي ۽ شين جو ملھ هوندو هو. ان جي عيوض ڏاتو، ڏانداريءَ جي عيوض ڪپهه. اهڙيءَ طرح هر ماڻهو ڪو نه ڪو پورهيو ڪندو هو، جيئن هُو ان ڪم جي عيوض پنهنجي ضرورت پوري ڪري سگهي. انهن پورهيتن ۾ صدين ڪان وٺي لوهر جو ڌنڌو ملي ٿو.

اهڙيءَ طرح تاجل بيوس به ڪيس محبت مان ڏاتو جوڙيندڙ چوي ٿو پر ان سان گڏوگڏ ڪيس تنبيهه به ڪري ٿو ته لوهه تپائڻ مهل باهه ايتري رکي جو ڌرتيءَ کي ڪو اَهنج نه ٿئي ۽ ڌرتيءَ کي اِنهن اَگرن جو تئه نه تپائي.

ڏنو آ ڏاتو، لوهر جوڙي لوهه مان
لٽي آندم للر جو، گاهه پسي گهاٽو
چمڪيو چوواٽو، ڪانهي ڪر ڪراڙ کي

ڪوري:

ڪورين جو پورهيو به عظيم آهي. سڄو ڏينهن هو ڏاڳي ۾ ڌاڳو جوڙي سنهڙي سٽ مان اوچڻ ٺاهڻ جو ڪم ڪري ٿو. هو متحد ڪري ٿو، جوڙي ٿو. هڪ لحاظ کان اتحاد جي علامت آهي. اهو اتحاد جيڪو هن سماج ۾ هر طبقي ۽ هر سوچ جي ماڻهوءَ ۾ هجي ته هوند سمورو سماج سک جي وستي بڻجي وڃي.

جهٽ ڪري ڪوري! خاصو جوڙي ڪيس ڏي
گڏ ڪا سرس سڳن ۾، فڪر جي ڦوري
اسان جو آ آجڪو، تو جيڪا توري
ڏکن جي ڏوري، گڏ ته گوندر ماڻيون
(ڏوريان ڏوريان مَ لـهان - ص: 272)

ڏوٽي:

ڏوٽين کي شاهه لطيف ڪان وٺي تقريبن سمورن شاعرن پنهنجي پنهنجي شاعريءَ ۾ جاڪوڙ جي علامت طور پيش ڪيو آهي.

وڃ، نه ويهي رهه، اوري آڻ اُنن کي
ڏوٽي! هن ڏهر ۾، لاڏن سوڌو لهه
ڪا ته ميان! ڪهه، اوٺي! ڳالهه اندر جي
(ڏوريان ڏوريان مَ لـهان — ص: 263)

ناڪئا / مُهاڻا:

شاعرن مهاڻي يا ناڪئي کي بہ نگهبان واريءَ علامت طور پيش ڪيو آهي. مهاڻي / ناڪئي کي سمنڊ توڙي درياءَ جي گهڻن گهيڙن، موسمي تبديلين ۽ مڇيءَ جي موجودگيءَ جي خبر پوندي آهي. هو هڪ قسم جا ماهر هوندا آهن پنهنجيءَ ڪرت جا. درياهہ يا سمنڊ ۾ جڏهن ٻيڙي گهڙي تہ پوءِ هڪ آسرو پالڻهار جو ۽ ان کان پوءِ مهاڻي جي هٿ ۾ ٻيڙيءَ جي سنڀال هوندي آهي. پاڻيءَ ۾ گهڙڻ کان پوءِ بہ انيڪ خطرا ماڻهوءَ جي زندگيءَ سان لاڳاپيل رهن ٿا. درياهہ/ سمنڊ جا خونخوار جانور، مڇيون مانگرمڇ وغيرهہ انهن سمورن خطرن ۽ انهن کان بچاءَ جو مهاڻو ماهر هوندو آهي. تاجل بيوس ناڪئي کي سندس اهميت ۽ ذميداريءَ جو احساس ڏياريندي چوي ٿو تہ شهنشاهي شوق ان تي نہ ٿا ٺهن. هو تہ سونهن جو سپاهي آهي ۽ پنهنجي اها ذميداري نڀائي تہ جيئن سرخرو ٿئي.

اڳتي اُڪار ناڪئا! اڪڙين کي ڏئي اوجاڳا
ڪڻ ڪِڻ هِن پتڻ تان، توڙي سِڙهن جا ساڪا
سودو آ جت سِرَن جو، مارو آ مانگرن جو
ڪر ڪاهہ تن ڪنن تي، ڇڏ تڙ، پتڻ هي تانگها
ڏورڻ جي ڏاهَہ رک تون، اڳتي نگاهہ رک تون
ڪنهن لئي اگڻ ٻهارين، ڪنهن لئي اُڏائين ڪانگا
ڇڏ شوق شهنشاهي، تيءُ سُونهن جو سپاهي
ٻانهن جي ٻل تي بيوس، لنگهہ تون سمورا لانگها
(گل چنو گرنار جو - ص: 19)

اوٺي(جت):

اُٺ هڪ انسان جو دوست جانور آهي. سواريءَ ۽ بار ڍوئڻ لاءِ بهترين آهي. جڏهن ٽرڪون ۽ ٻي ٽرانسپورٽ اجان اِيجاد نہ ٿي هئي تہ اُٺن جا قافلا واپار، لڏ پلاڻ توڙي ٻين ڪمن ۾ بار ڍوئڻ لاءِ ڪم ايندا هئا. اُٺن جي هر قوم ۽ تهذيب ۾ اهميت رهي آهي. اُٺن بابت اسلامي تهذيب ۾ بہ ڪيتريون ئي ڪهاڻيون، قصا ۽ روايتون آهن. سنڌ ۾ رومانوي داستان ۾ پڻ اُٺ ۽ اوٺين بابت ڪيتريون ئي روايتون آهن. اُٺ سان انسان جو پيار رهندو آيو آهي. ان ڪري ان جا ڪيترا ئي نالا اسان کي شاعريءَ ۾ ملندا. اوٺي اُٺ ڪاهيندڙ شخص آهي.جيترو اهم اُٺ آهي اوترو ئي اُن کي ڪاهيندڙ سوار

پڻ اهم آهي. اوني پنهنجي اُٺ کي سينگاري / ناهي ڳچيءَ ۾ ٽليون ٻڌندا آهن. پوءِ ڪيترا ئي اُٺ جڏهن گڏ هلندا آهن تہ اُنهن جي ٽلين جو آواز ماحول ۾ هڪ نرالي موسيقيءَ جو اثر ڇڏيندو ويندو آهي. اوني جيئن تہ سفر ۾ هوندو آهي ۽ ان سفر ۾ ان کي ضروري ناهي تہ ڪاٿو پيتو ملندو هجي ان ڪري چاهي اوني ڪٿان بہ آيو هجي گهر ۾ سندس اچڻ تي هڪدم مانيءَ جو بندوبست ڪيو ويندو آهي. اهو جڏهن Communication ايتري وسيع نہ هئي تڏهن اوٺين جي سفر جو ڪاٿو ڪري سندس انتظار ۾ وينل گهر جا ياتي سندس سهڻو استقبال ڪندا هئا. اوني اُهو سوار آهي جيڪو محنت ڪري ٿو، پنهنجيءَ سواريءَ وسيلي پورهيو بہ ڪري ٿو. سنڌ جي شهرن ۾ اڄ بہ ڪيترين ئي جاين تي اُٺ گاڏيءَ تي سامان ڍويا ويندا آهن. انهن اُٺ گاڏن کي هلائيندڙ پڻ پورهيت هوندا آهن جيڪي ڏينهن رات اُنن وسيلي پورهيو ڪري پنهنجو ۽ پنهنجي ٻچن جو پيٽ پاليندا آهن. ڪن اوٺين جا پنهنجا اُٺ هوندا آهن تہ ڪن جا وري ڪرائي تي ورتل بہ هوندا آهن. اونيءَ جي ڪم ۽ سندس محبت ۾ استقبال جي تيارين بابت تاجل بيوس چوي ٿو:

اوني تا اچن، لاهيون بار پنيور ۾
ناهن مِٽ پنهونءَ جا، ڏوٿي تا ڏسجن
ڪورا مٽان ڪلهن جي، انگوڇا اٿن
وري تا وجن، سينگاريا ساٽيهہ ڏي
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 265)

چاڪي:

چاڪي ٻجن مان تيل ڪڍندڙ کي چيو ويندو آهي. سنڌ ۾ مختلف ذاتين جا ماڻهو اهو ڪم ڪندا آهن پر سڏائيندا چاڪي آهن. اُردوءَ ۾ اِنهن کي تيلي چيو ويندو آهي. تيلي محاوري ۾ ماڻهوءَ کان تمام سختيءَ سان ڪم ڪرائيندڙ کي بہ چيو ويندو آهي. چاڪي ڏاند ٻڌي سندن اکين کي ڪارو ڪپڙو ٻڌي گهاڻي جي چوڌاري هڪليندا آهن. هڪ چوٽي آهي تہ چاڪيءَ جي ڏاند وانگر هلڻ. معنيٰ بنا آرام ڪم ڪرڻ، مسلسل محنت ڪندو رهڻ يا هلندو رهڻ. چاڪي هڪ پورهيت آهي. توڙي جو سندس معاشي حالت ٻين پورهيتن وانگر اَبتر نہ هوندي آهي پر جيڪڏهن ان کي بہ سماج ۾ مجتا ملي تہ هو پڻ تمام سکين حالتن ۾ گذاري سگهي ٿو. چاڪين جا مختلف درجا ٿين ٿا جيڪي ماڻهو تيل ڪڍڻ جو واپار ڪن ٿا اُهي سڏيا

ستابا رهن ٿا پر جيڪي محدود وسيلن ۾ رهي ڪم ڪن ٿا سندن معاشي حالت پڻ ان لحاظ مطابق رهي ٿي. تاجل بيوس پنهنجن بيتن ۾ چاڪيءَ جي تيل ڪڍڻ واري ڪرت / محبت جي پيغام کي ظاهر ڪري ٿو.

چاڪيءَ ڏني جا، تانگهه ملائي تيل ۾
سچ تہ اُن سرهاڻ، ۾ ڪس نہ آهي ڪا
اسان پر اُها، ڪيري چڏي ڪُن ۾

ڪنير:

ڪنير اهڙو ڪاريگر آهي، جنهن جي عظمت کي شاهہ پٽائيءَ جيئن علامتي بيان ڪيو آهي ائين شايد ڪنهن ٻئي شاعر نہ ڪيو هوندو. ڪنير جي آويءَ جي نينهن واري تشبيهہ ڪنير جي ڪرت جي عظمت جو هڪ اعتراف آهي. وري سهڻي ميهار واري قصي ذريعي پڻ ڪنير جي ڪم تي مختلف تنقيد ٿيندي رهي آهي. ان لحاظ کان ڏسجي تہ ادب ۽ تهذيب ۾ هن پورهيت جو ذڪر ڪنهن نہ ڪنهن حوالي سان ٿيندو رهيو آهي. تاجل بيوس پڻ ڪيس تاريخي واقعن جي پس منظر ۾ وڏيڪ ذميداريءَ سان ڪم ڪرڻ جي اپيل ڪري ٿو.

ڪنبي ٿو ڪنيار، چاڻو رڪندي چڪ تي
پيس سڌ سرير جي، جو گهڙي ڪيو گار
ساهڙ ۽ سهڻيءَ جو، وينو پڇي وار
سيڪو سرجڻهار پر ڪو ڪو هٿ ڪنيار جو
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 269، 271)

گهورڙئو:

پراڻي زماني ۾ گڏهہ يا اُٺ تي ۽ نئين زماني ۾ سائيڪل تي يا ريڙهي تي شيون ڪڻي وِڪڻندڙ شخص کي گهورائو يا گهورڙيو چوندا آهن. هيءُ اُهو پورهيت آهي جيڪو سڄو ڏينهن پنهنجي سامان کپائڻ لاءِ گهمندو آهي. ڪڏهن ڪيس فائدو ٿيندو آهي تہ ڪڏهن نہ. ادب ۽ شاعريءَ ۾ پورهيت جي هن ڪردار جو گهڻو ذڪر ملندو. خاص ڪري لوڪ ادب ۾ چاڪاڻ تہ گهورڙئو وستي وستي ڦرندو آهي. ڳوٺن ۾ جتي مارڪيٽ ۽ بازارون نہ هونديون آهن اُتي گهورڙئي جو انتظار ٿيندو آهي. گهورڙئي جو ذڪر ٽري لوڪ گيتن ۾ بہ گهڻو ٿيل آهي. توڙي جو گهورڙئو هڪ ڪاروباري شخص آهي پر ماڻهن ۾ قوتِ خريد گهٽ هئڻ ڪري اُن کي گهڻيءَ محنت جي

عيوض گهٽ منافعو يا ڪمائي ٿيندي آهي پر تنهن جي باوجود گهوڙئو هڪ پيڙهيل مزدور جي پيٽ ۾ خودمختيار ۽ ننڍڙي واپاريءَ جي حيثيت ۾ معاشي مسئلن کي منهن ڏيندڙ پورهيت آهي.

گهوڙو گهورڙئي ٻڌو اچي ٻير سان
ڪاٽيارو گهڻو ٿيو، پوڄا پيٽ ڪري
آيو سج لٿي، پوءِ به اُلڪو پوءِ جو
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 275)

سونارو:

سونارو حقيقت ۾ هڪ ڪاريگر ۽ واپاري آهي. اهڙيءَ طرح سونارو ٻوڙي جو تمام گهڻو هنرمند ۽ پورهيت آهي پر پوءِ به هو معاشي پريشانيءَ جو شڪار نه ٿو رهي بلڪ خوشحال زندگي گذاريندو آهي. پر جيئن ته سندس ڪم سچ، ايمانداريءَ، ڪري ۽ ڪوڙي جي پرک وارو آهي اِن ڪري شاعر پورهيتن، هنرمندن ۽ سرجڻهارن ۾ سندس ذڪر هڪ محبتون وِرهائيندڙ، سچ جي آبياري ڪندڙ، انصاف ڪندڙ پورهيت طور ڪن ٿا.

ساڙِ نه سونارا! ڪچ ملائي سچ ۾
پرهه پچندءِ خبرون، مارڱ موچارا
سونارڪيءَ سونهن کي ڏي سمجهي سيڪارا
نه ته ماڻهو وس وارا، ڏِڪيندءِ دڪان تان
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 275)

ٺاٺارا:

ٺاٺارا معنيٰ ٺا ٺا واري آواز سان شيون ٺاهيندڙ خريد ڪندڙن پڱل ٿانون يا اوزارن جي مرمت ڪندڙن کي پراڻن ڪٽ ٿامي جي ٿانون کي قلعي ڪرڻ يا گاڏين جي مرمت ڪندڙن کي به ٺاٺارا چيو ويندو آهي. ڳوٺن ۾ ڪٽ ٿامي جا ٿانو قلعيءَ سان چمڪائي اڇا اُجرا ڪيا ويندا آهن. شهرن ۾ ته هاڻي اسٽيل جي ايجاد ڪان پوءِ انهن ٿانون جو واهپو ختم ٿي ويو آهي پر ٺاٺارا هاڻي رڳو ديڳين وغيره کي قلعي ڪندي يا پراڻن سينگاريل ٿانونDecoration Pieces وغيره کي قلعي ڪندي نظر ايندا آهن. هي اُهي پورهيت آهن جيڪي سماجي ترقيءَ ڪري پنهنجي ڪرت ڇڏي ٻيا ڪم ڪرڻ تي مجبور آهن. سماج مان انهن جو ڪم گهٽجي ويو آهي پر شاعريءَ ۾ سندن ذڪر موجود آهي.

نانارا! نہ نار، هن دوساٽيءَ ديڳ کي
ڦوڪي ڏونڻ فڪر جي، ٻَچ قلعيءَ جو ڳار
اندر ائين اُجار تہ اصل کي اوڏا ٿيون
(ڏوريان ڏوريان مَ لهان - ص: 276)

پورهيتنءِ هرهڪ پورهئي بابت تاجل بيوس جا ڪيترا ئي گيت آهن، پر هتي ضخامت کان بچڻ لاءِ هرهڪ مان چند مثال پيش ڪيا ويا آهن. تاجل جي ڪلام ۾ جتي بيون انيڪ خوبيون آهن اتي سندس پورهيتن لاءِ سرجيل گيت سندس طبقاتي فرق کي نندينڊڙ ۽ پورهيتن جي سماج جي جوڙجڪ ۾ ڪردار جي اهميت سمجهندڙ، پورهيتن جي هنر، فن ۽ محنت جي قدرداني ڪندڙ نظرئي کي ثابت ڪن ٿا. سندس ڪلام جي مطالعي مان ظاهر ٿئي ٿو تہ هو پورهيتن جو حامي، قدردان ۽ سندن ترجمان شاعر آهي.

مددي ڪتاب:

(1) ڏوريان ڏوريان مَ لهان - تاجل بيوس - ڇاپيندڙ: آزاد ڪميونيڪيشن ڪراچي - ڇپائيندڙ: سنڌي ادبي سنگت سنڌ - سهڪار: تاجل بيوس اڪيڊمي ڪراچي 1997ع. اهو تاجل بيوس جي نون مجموعن تي ٻڌل ڪلام آهي جن جا نالا هي آهن:

1. جڏهن پونءِ ٻٽي — سنگم پبليڪيشن ڪراچي 1982ع
2. انبن جهليو ٻور — سنگم پبليڪيشن ڪراچي 1985ع
3. سرجيندڙ ساٽيھ جا سنگم پبليڪيشن ڪراچي 1985ع
4. سنڌ منهنجي امان — سنگم پبليڪيشن ڪراچي 1989ع
5. ڪاڇي مٿان ڪونج — سنگم پبليڪيشن 1990ع
6. ڪنڌيءَ ڪونر تون — سنگم پبليڪيشن 1991ع
7. ڪنڌيءَ اَڪ ٿلاريا — سنڌي ساهت گھر حيدرآباد 1992ع
8. صحرا ستر جن — مهراڻ پبلشرز ڪراچي 1996ع
9. تنهنجا نيڻ غزل — مهراڻ پبلشرز ڪراچي 1996ع

(2) بيوس تاجل — گل چنو گرنار جو (ڪافيون، وايون ۽ ڏوهيڙا) — نئون نياپو اڪيڊمي ڪراچي 2006ع

(3) بيوس تاجل — ڏک سکن جي سونهن (آتم ڪٿا) — جٺلد پهريون — نئون نياپو اڪيڊمي ڪراچي 2003ع

(4) بيوس تاجل صحرا ستر جن - ڇاپو پهريون — مهراڻ پبلشرز ڪراچي 1996ع

(5) سومرو نصير — شاعراڻا وِيچار — بلال پبليڪيشنز ڪراچي 2012ع